

Konrad Bączek

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI BUDOWA
NIEPODLEGŁEJ. GRANICE RZECZYPOSPOLITEJ
W LATACH 1918–1921

Odzyskanie przez Polskę niepodległości po 123 latach niewoli było ściśle związane z rezultatami I wojny światowej. Poważne osłabienie, a w przypadku Austro-Węgier rozpad, mocarstw zaborczych, pozwoliło na intensyfikację akcji politycznej i militarnej zmierzającej do odbudowy niepodległego państwa. Zasadniczy element procesu odrodzenia suwerennej Polski stanowiła walka o jej granice. Polacy musieli zmierzyć się z roszczeniami dawnych zaborców oraz aspiracjami terytorialnymi sąsiednich narodów, które po I wojnie światowej uzyskały możliwość samostanowienia. O kształcie granic II RP zdecydowały w dużej mierze działania zbrojne tj. Powstanie Wielkopolskie (1918), powstania śląskie (1919–1921), wojna o Śląsk Cieszyński (1919), wojna polsko-sowiecka (1919–1921), czy wreszcie kontrowersyjny Bunt Żeligowskiego (1920). Jedynie w przypadku granicy północnej wystarczające (choć nie wszystkich satysfakcjonujące) okazały się rozstrzygnięcia dyplomatyczne. Na mocy ustaleń traktatu wersalskiego Polska uzyskała część dawnych Prus Królewskich z dostępem do morza, natomiast o przynależności państwowej Warmii, Mazur i Powiśla miał zdecydować wynik plebiscytu zorganizowanego 11 lipca 1920 r.

Kwestia kształtowania granic II RP cieszy się nieustającym zainteresowaniem historyków polskich, a także (może w nieco mniejszym stopniu) zagranicznych. Okazją do prezentacji wyników najnowszych badań oraz wymiany poglądów stała się konferencja naukowa zatytułowana: *Budowa Niepodległej. Granice Rzeczypospolitej w latach 1918–1921* zorganizowana w dniach 10–11 października 2019 r. przez Instytut Północny im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, Oddział Polskiej Akademii Nauk w Olsztynie i Białymstoku z siedzibą w Olsztynie oraz Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej w Olsztynie. Patronat Honorowy nad konferencją objęło Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, zaś patronat medialny TVP 3 Olsztyn i Radio Olsztyn S.A.

Konferencję poprzedziło otwarcie przez dyrektora Instytutu Północnego wystawy pt. *Koniec I wojny światowej w satyrze i karykaturze*. Ekspozycja została przygotowana przez dr. Tomasza Wyzlicę z Instytutu Północnego w oparciu o materiały graficzne zamieszczone w czasopiśmie polskich („Mucha”, „Szczutek”, „Kocynder”) oraz niemieckich („Ulk”, „Kladderadatsch”, „Der Wahre Jacob”). Ekspozycja składa się z 28 plansz podzielonych na 4 bloki tematyczne, zatytułowane kolejno: „Po wojnie”, „Wersal”, „Plebiscyt” i „Stereotypy”. Kurator wystawy, dr Tomasz Wyzlic, przybliżył zgromadzonym tematykę ukazaną w ekspozycji, nierzadko przytaczając szereg mniej znanych informacji, dotyczących zarówno prezentowanych materiałów, jak i wydarzeń sprzed stu lat, mających niemały wpływ na relacje polsko-niemieckie.

Na planszach zostały zaprezentowane rysunki satyryczne oraz karykatury, wraz z objaśnieniami odnoszącymi się do wymienionych wyżej bloków tematycznych. O wartości wystawy stanowi nieznaną dotąd szerzej, bogaty materiał ikonograficzny. Lekka, nieraz żartobliwa forma ekspozycji sprawia, że może ona być z powodzeniem adresowana do szerokiego grona odbiorców, jako przystępne źródło wiedzy na temat ważnego epizodu w dziejach Warmii, Mazur i Powiśla, a także Polski i Europy (wystawa była dostępna dla zwiedzających do końca 2019 r. w siedzibie Instytutu Północnego w Olsztynie, został również wydany jej katalog).

Następnie rozpoczęły się obrady konferencji. Pierwszego dnia zaprezentowane zostały cztery referaty: *Kwestia granicy polsko-litewskiej w 1919 roku* prof. dr. hab. Krzysztofa Buchowskiego (Uniwersytet w Białymstoku), *Górny Śląsk w Czechosłowackim programie terytorialnym 1918–1923* dr. hab. Piotra Pałysa (Instytut Śląski w Opolu), *Stosunki niemiecko-sowieckie w aspekcie Prus Wschodnich podczas wojny polsko-bolszewickiej na forum Sejmu Ustawodawczego 1919–1922* dr. hab. Zbigniewa Kudrzyckiego (Towarzystwo Naukowe im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie). Pierwszy dzień obrad zamknął referat dr. hab. Haliny Łach (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski) zatytułowany: *Demarkacja polsko-rosyjskiej granicy państwowej (1922–1923)*.

Drugiego dnia referaty zostały wygłoszone w dwóch blokach. W pierwszym z nich zaprezentowano cztery wystąpienia: mgr Tadeusz Baryła (Instytut Północny w Olsztynie) *Polska służba konsularna w Prusach Wschodnich po I wojnie światowej*, dr Tomasz Wyzlic (Instytut Północny w Olsztynie) *Granica Prus Wschodnich na odcinku z Polską w latach 1919–1923*, dr. hab. Wasyl Gulaj (Uniwersytet Narodowy Politechnika Lwowska) *Problem kształtowania granic odbudowanego państwa polskiego w latach 1918–1923 we współczesnym ukraińskim dyskursie akademickim i społeczno-politycznym*, dr Piotr Bojarski (Instytut Północny w Olsztynie) *Walka o granice Rzeczypospolitej widziana oczami gen. Adriana Carton de Wiarta – Szefa Brytyjskiej Misji Wojskowej w Warszawie*.

Po przerwie wygłoszono następujące referaty: dr Grzegorz Kała (Gdańsk) *Walka o granice niepodległej w propagandzie Obozu Zjednoczenia Narodowego*, dr Małgorzata Łapa (Uniwersytet Łódzki) *Ochrona celna granic i zagraniczna wymiana towarowa Rzeczypospolitej w latach 1918–1921*, dr Maciej Grabski (Instytut Północny w Olsztynie) *Plebiscyt na Warmii, Mazurach i Powiślu i jego przebieg na łamach „Kuriera Poznańskiego”*, dr Emilia Figura-Osełkowska (Instytut Północny w Olsztynie) *Ruch turystyczny do Prus Wschodnich przez „korytarz pomorski”*, mgr Waldemar Borzestowski (Uniwersytet Gdański) *Ignacy Jan Paderewski w Gdańsku – grudzień 1918 r. Oczekiwania i rzeczywistość*, mgr Kamil Szoldra (Uniwersytet Opolski) *Śląskie echa powstania wielkopolskiego*, mgr Romualda Piotrkiewicz (Archiwum Państwowe w Olsztynie) *Granica w badaniach historycznych przy wykorzystaniu serwerów GIS*.

Po zakończeniu drugiego bloku dyrektor Instytutu Północnego dokonał podsumowania konferencji i zamknięcia obrad.